

Inhoud

Inleiding	9
1 Wat is pensioen?	13
1.1 Arbeidsvoorwaardelijk pensioen versus andere toekomstvoorzieningen	13
1.2 Wie heeft recht op pensioen?	18
1.3 Soorten pensioen	21
1.4 Hoe hoog is de pensioenuitkering?	28
1.5 Tot slot	31
2 Hoofdrolspelers in het pensioenstelsel	33
2.1 Maatschappelijke organisaties	33
2.2 Pensioenuitvoerders	37
2.3 Dienstverleners	43
2.4 Overheid	44
2.5 Geschillenbeslechtters	47
2.6 Tot slot	49
3 De bijzondere positie van pensioenfondsen	51
3.1 Waarom veel pensioenfondsen in Nederland?	51
3.2 Verplichtstelling en vrijstelling	54
3.3 Aantal fondsen neemt af	57
3.4 Vrijwillige fondsen	59
3.5 Tot slot	60
4 Uniformiteit en maatwerk binnen de pensioenregeling	63
4.1 De basisregeling	63
4.2 Keuzes binnen een collectieve pensioenregeling	66
4.3 Waardeoverdracht	75
4.4 Tot slot	83

5 Medezeggenschap en medebestuur	85
5.1 De rol van de ondernemingsraad	85
5.2 Het pensioenfondsbestuur	88
5.3 Het belanghebbendenorgaan (BO) en het verantwoordingsorgaan (VO)	92
5.4 Intern toezicht: raad van toezicht, visitatiecommissie of uitvoerende bestuurders	95
5.5 Tot slot	97
6 Staat mijn pensioenuitvoerder er financieel goed voor?	99
6.1 De financiële positie van een pensioenuitvoerder	99
6.2 Beleggingen	108
6.3 Verantwoord beleggen	112
6.4 De kosten van pensioenfondsen	114
6.5 Tot slot	117
7 Wanneer kan ik met pensioen?	119
7.1 Vergrijzing: niet alleen een Nederlands probleem	119
7.2 Het verhogen van de AOW-leeftijd	122
7.3 Wat gaat er veranderen in Nederland?	125
7.4 Wanneer kan ik met pensioen?	126
7.5 Tot slot	127
8 Toekomst van het pensioenstelsel	129
8.1 Pensioen: geen rustig bezit	129
8.2 Solidariteit en risicodeling: een splijtzwam of bindende factor?	133
8.3 Keuzevrijheid en maatwerk?	136
8.4 Wie doet er mee?	140
8.5 Tot slot	142

9 De rol van de Europese Unie	143
9.1 Het vrij verkeer van werknemers	143
9.2 Het vrij verkeer van kapitaal	145
9.3 Gelijke behandeling	148
9.4 Verplichtstelling en vrije mededinging	152
9.5 Vrij verkeer van diensten en insolventie	155
9.6 Eigendomsrechten	157
9.7 Tot slot	158
10 Tot slot	159
Verklarende woordenlijst	161
Meer weten?	173
Over de auteurs	175

Inleiding

Dit boekje gaat over pensioenen in Nederland. Pensioen gold lange tijd als een stoffig onderwerp. Met name voor jongeren was pensioen iets waar je pas veel later mee te maken kreeg en waar je niet zelf voor hoefde te zorgen. Toch staat pensioen de laatste jaren volop in de aandacht. Dat heeft alles te maken met verregaande ontwikkelingen in het Nederlandse pensioenstelsel: het afschaffen van VUT- en prepensioenregelingen, het verhogen van de AOW-leeftijd en het opschorten van indexatie of zelfs korten van pensioenrechten en pensioenaanspraken in de nasleep van de financiële crisis. Veel Nederlanders maken zich zorgen of er later nog wel een goed pensioen op hen te wachten staat. Het antwoord op die vraag is helaas niet eenvoudig: pensioen is afhankelijk van verschillende factoren, waaronder overheidsbeleid, het overleg tussen de sociale partners en de situatie op de financiële markten. Pensioen is dan ook een uitermate complex onderwerp.

In dit boekje beschrijven wij hoe pensioen is geregeld in Nederland. Wij concentreren ons op pensioen als arbeidsvoorwaarde, afgesproken tussen werkgevers en werknemers. Pensioen als overheidsuitkering en als individueel verzekeringsproduct van een consument, wordt minder uitvoerig besproken. Voor veel Nederlanders is het arbeidsvoorwaardelijk pensioen een belangrijke (toekomstige) bron van inkomsten. Bovendien zit het pensioenstelsel ingewikkeld in elkaar. Wij beginnen met de vraag wat pensioen nu eigenlijk is (hoofdstuk 1). Daarna schetsen wij het Nederlandse pensioenstelsel. Het is opgebouwd uit drie zogeheten pijlers: de AOW, de arbeidsvoorwaardelijke pensioenen, individuele pensioenproducten. Mede daardoor kent het stelsel vele hoofdrolspelers (hoofdstuk 2). De sociale partners – werkgevers en vakbonden – spelen een bijzondere rol. Zij bepalen de arbeidsvoorwaardelijke pensioenregelingen op bedrijfstakniveau en hebben zitting in de besturen van pensioenfondsen. Ook nemen pensioenfondsen een speciale positie

binnen het Nederlandse stelsel in dankzij de verplichte deelname van werkgevers en werknemers (hoofdstuk 3).

Daarnaast hopen we dat door het lezen van dit boekje de inhoud van je eigen pensioenregeling beter is te begrijpen. Pensioenfondsen en andere uitvoerders zijn verplicht om de deelnemer van informatie te voorzien. Deze informatie staat bijvoorbeeld in het pensioenreglement, in jaarlijkse pensioenoverzichten en in het jaarverslag van de pensioenuitvoerder. Deze publicaties bevatten veel technische termen en zijn soms niet eenvoudig te interpreteren. Daarom zullen we in de volgende hoofdstukken de belangrijkste onderdelen van een pensioenregeling benoemen. Ook leggen we uit welke onderdelen vaststaan, wat je zelf kunt kiezen (hoofdstuk 4) en welke inspraak je hebt bij jouw pensioenuitvoerder (hoofdstuk 5). Vervolgens bespreken we hoe je als deelnemer zelf kunt beoordelen of jouw fonds er goed voor staat (hoofdstuk 6). Daarnaast bevat dit boekje een woordenlijst met uitleg van de belangrijkste termen op het gebied van pensioen. Termen uit de woordenlijst zijn in de tekst schuingedrukt weergegeven.

Met dit boek willen wij ook meer duidelijkheid geven over de veranderingen in het Nederlandse pensioenstelsel die ophanden zijn of die momenteel door politici en sociale partners worden besproken. We leggen uit wat deze veranderingen kunnen betekenen voor de gemiddelde deelnemer of gepensioneerde. Daarom bespreken we de reeds doorgevoerde verhoging van de pensioenleeftijd (hoofdstuk 7) en verwachte toekomstige veranderingen (hoofdstuk 8). Tot slot gaan we in op de invloed van de Europese Unie op het Nederlandse stelsel (hoofdstuk 9).

We hebben bij het schrijven van dit boekje gebruik gemaakt van verschillende bronnen. Hoewel we niet werken met verwijzingen in de tekst, geven we aan wanneer gebruik is gemaakt van extern bronmateriaal, bijvoorbeeld van wetenschappelijk onderzoek of statistische gegevens. In de appendix staan ook enkele aanbevelingen voor extra literatuur op het gebied van pensioen. Bij het schrijven van dit boekje hebben wij veel baat gehad bij de uitvoerige suggesties en het commentaar van een

aantal personen. Wij zijn Jorn de Bruin, Frans Kuiper, Desiree van der Veer en Iris van der Zwan dankbaar voor hun suggesties ter verbetering van dit boekje. Wij danken Inge van der Bijl en Jan-Peter Wissink van Amsterdam University Press voor hun deskundige redactionele ondersteuning. Uiteraard zijn alleen wij verantwoordelijk voor de uiteindelijke tekst.

Sijbren Kuiper & Natascha van der Zwan

Over de auteurs

Mr. Sijbren Kuiper is advocaat bij Van Doorne N.V. te Amsterdam. Zijn praktijk omvat het adviseren en procederen over de *governance* van pensioenuitvoerders, liquidaties van pensioenfondsen, collectieve waardeoverdracht, aansprakelijkheid van financiële dienstverleners, wijziging van pensioenregelingen en toezichtrechtelijke pensioenkwesities. Sijbren publiceert vaak over pensioenvraagstukken en hij is coauteur van een handboek over de Pensioenwet. Tevens geeft hij postacademisch onderwijs over pensioenrecht. Voordat Sijbren als advocaat begon, deed hij onderzoek naar juridische pensioenkwesities aan verschillende universiteiten en werkte hij bij een bank/verzekeraar en een toezichthouder op de financiële markten.

Dr. Natascha van der Zwan is universitair docent Bestuurskunde aan de Universiteit Leiden. Zij promoveerde in 2012 aan de New School for Social Research met een onderzoek naar de politieke en maatschappelijke aspecten van het beleggingsbeleid van pensioenfondsen. Sindsdien heeft Natascha aan verschillende Amerikaanse en Nederlandse universiteiten onderzoek gedaan en onderwijs verricht. Haar huidige onderzoek richt zich op de invloed van financiële markten op pensioen, de *governance* van pensioenfondsen en andere pensioenuitvoerders, en hervormingen in Nederland en buitenlandse pensioenstelsels. Haar werk verscheen in diverse nationale en internationale dagbladen en (vak)tijdschriften. Ook wordt Natascha regelmatig door politiek en media gevraagd om nieuwe ontwikkelingen op het gebied van pensioen te duiden.

Sijbren en Natascha schreven al eerder gezamenlijk over pensioen. Zij deden aan de Universiteit van Amsterdam onderzoek naar keuzevrijheid in het Nederlands pensioenstelsel. Benieuwd naar hun bevindingen? Lees dan het e-boek *Keuzevrijheid in pensioenen*, beschikbaar via www.uva-aias.net.